

ment into the educational process. The paper also highlights the accumulated experience allowing to provide a qualitative level of experts continuous training of the National Bureau of Expertises, particularly, on definition of the criteria necessary for granting independence to the expert, terms and duration of the probation period of his activity, criteria for evaluating this activity.

Keywords: forensic expert, additional professional education, procedure of educational activity organization, educational modules.

УДК 343.98

Е. Б. Сімакова-Єфремян, заступник
директора Харківського НДІСЕ, канди-
дат юридичних наук, старший науковий
співробітник

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І ТЕНДЕНЦІЙ ІНТЕГРАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В УКРАЇНІ

Досліджено окремі питання глобалізації світу та її впливу на європейські інтеграційні процеси, а також на тенденції інтеграції спеціальних знань у судовій експертизі. Проаналізовано порівняльний огляд європейських експертів в аспекті діяльності органів судової експертизи в Україні та державах – членах ЄС. Визначено шляхи реалізації українськими криміналістами й судовими експертами положень основних європейських документів, що визначають мінімальні стандарти та пропонують різні варіанти діяльності в галузі судової експертизи.

Ключові слова: світова глобалізація, європейська інтеграція, судовий експерт, законодавство про судову експертизу, інтеграція спеціальних знань.

В умовах світової глобалізації все більше зростає взаємозалежність країн світу, перетворення їх на єдиний глобальний організм, якому притаманні власні закони й тенденції розвитку. Глобалізація як будь-яке складне та багатоаспектне явище має певні наслідки, які суттєво впливають на історичні долі цілих народів на всіх континентах. Не оминає глобалізація й питання розвитку права і юридичних наук. Своєрідним підтвердженням цього є проведення Першого Харківського міжнародного юридичного форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі». Захід організовано Харківською обласною державною адміністрацією, Національною академією правових наук України, Національним юридичним університетом імені Ярослава Мудрого та за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя» й Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

У роботі Форуму взяли участь досвідчені політики, урядовці та науковці зі світовим ім'ям із Австрії, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Великої Британії, Грузії, Данії, Естонії, Індії, Ірландії, Канади, Литви, Польщі, Словаччини, США, Туреччини, України, Німеччини, Чехії, Швейцарії, Швеції, співробіт-

ники міжнародних організацій, структурних підрозділів ЄС, відомі правозахисники та представники юридичного бізнесу. Відкриваючи Перший міжнародний юридичний форум, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого В. Я. Тацій підкреслив, що процеси глобалізації, які відбуваються у світі, дають не тільки певні переваги в розвитку людства, а й породжують нові загрози, інколи з непередбачуваними наслідками. Можна наголосити тільки на деяких із них. Це бойові дії на Сході нашої держави, анексія Криму, війна в Сирії та багато інших. Не менше занепокоєння в людства викликають проблеми екологічної та продовольчої безпеки, – наголосив В. Я. Тацій, – а також транснаціональний тероризм, зростання корупції, яка швидко поширюється в багатьох країнах світу. Важливими є й питання гуманітарного права. Він відзначив, що вирішити їх неможливо без активної участі юристів-науковців і практиків: «від нас очікують виважених, аргументованих і ефективних рекомендацій, які могли б бути імplementовані як у національне законодавство, так і в міжнародно-правову практику»¹.

Безумовно, процеси глобалізації мають свою специфіку в різних сферах, у тому числі й у галузі судової експертизи. Особливе місце при цьому належить впливу глобалізації на європейські інтеграційні процеси². Ці процеси в судовій експертизі реалізуються передусім через адаптацію законодавства України про судову експертизу до європейського законодавства, а крім того, через уніфікацію методик експертних досліджень для всіх судово-експертних установ шляхом їх акредитації згідно з міжнародними стандартами якості.

Відповідно до інформації, викладеної у звіті експерта Європейського Союзу (далі – ЄС)³, у рамках Проекту Європейської комісії/ENPI «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» у 2016 р. проведено порівняльний огляд діяльності органів судової експертизи в Україні й державах – членах ЄС. Завдання реалізоване дистанційно, шляхом проведення оцінювання українського законодавства на його відповідність стандартам ЄС щодо судово-експертної діяльності та підготовки відповідних рекомендацій.

Основними європейськими документами, що визначають мінімальні стандарти й пропонують різні варіанти діяльності, є такі:

1. Керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя (далі – Керівні принципи СЕРЕJ) щодо ролі призначених судом експертів у судових розглядах держав – членів Ради Європи (прийняті на 24-му пленарному засіданні комісії, Страсбург, 11–12 грудня 2014 р.);

¹ Харківський міжнародний юридичний форум «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі». URL: <http://nlu.edu.ua/fu>.

² Вітер І. Вплив глобалізації на європейські інтеграційні процеси. *Антологія творчих досягнень*. Київ: ІСЕМВ НАН України, 2004. Вип. 1. С. 125–131.

³ Юодкайте-Гранскіене Г. Порівняльний огляд діяльності органів судової експертизи в державах – членах ЄС: 2-й звіт по місії Європ. коміс./ENPI «Підтримка реформ у сфері юстиції України». EuropeAid/134175/L/ACT/UA No 2013/328-160. 55 с.

2. Висновки Ради та План подальшої діяльності з огляду на розроблені висновки Ради Європейської судово-експертної наукової галузі. У ст. 138 Керівних принципів СЕРЕЖ вказується, що відповідно до принципів, сформульованих у цьому документі, кожна держава – член Ради Європи повинна або ввести законодавчі норми, що стосуються прав і обов'язків експертів у судовому процесі, або контролювати чи перевіряти на відповідність існуючим Керівним принципам СЕРЕЖ встановлені в цій країні мінімальні стандарти правил поведінки експертів.

3. Керівництво з належної практики в цивільній судовій експертизі в Європейському Союзі: європейська експертиза та експертні установи, видане в жовтні 2015 р. У рекомендаціях зазначається, що вони є результатом понад десяти років досліджень, дискусій і обговорень між зацікавленими сторонами по всій Європі з метою вдосконалення судової процедури та забезпечення зростання довіри громадян і підприємств до сфери юстиції як у державах – членах ЄС, так і в умовах проживання або роботи в іншій країні, коли йдеться про вирішення транскордонних питань. Протягом майже двох років за фінансової підтримки Головного управління юстиції Європейської комісії (EGLE – Європейське керівництво із судової експертизи) провідні судді, адвокати, судові експерти, науковці та студенти-правознавці регулярно проводили обговорення основних аспектів судової експертизи в цивільному процесі з метою вдосконалення різних існуючих систем і забезпечення робочої основи передового досвіду в Європі¹.

Слід підкреслити, що судова експертиза призначена для здійснення експертного забезпечення правосуддя, тому її регулювання та стратегічні напрями безпосередньо пов'язані з кримінальним, цивільним, господарським і адміністративним процесуальним законодавством, що й складає основу функціонування судової експертизи. Саме тому необхідно провести аналіз цього законодавства з метою впровадження розроблених стратегічних напрямів у норми чинного законодавства України.

Країнами Європейського співтовариства розроблено План дій для реалізації заходів (цілей), пов'язаних із побудовою єдиної судово-експертної науки (forensic science) у ЄС до 2020 р. Його положення слід урахувати при розробленні стратегій реформування та розвитку судової експертизи в Україні. Цей План визначає пріоритети, які повинні бути включені до стратегії реформування:

1. Розроблення розгорнутого сучасного практичного посібника із судово-експертних дисциплін. Слід зауважити, що перші кроки стосовно реалізації цього пункту Плану вітчизняними науковцями вже зроблені. Так, колективом учених-криміналістів України, Литовської Республіки та інших країн підготовлено та у 2016 р. видано перший том підручника з криміналістики англійською мовою за науковою редакцією професора Університету Миколаша Ромеріса Г. Малевські та професора Національного юридичного уні-

¹ URL: <http://gb.experts-institute.eu/Publication-of-the-guide-to-good.html> (дата звернення: 12.05.2016).

верситету імені Ярослава Мудрого В. Ю. Шепітька,¹ у якому розглядаються основи використання спеціальних знань, а фахівцями Харківського НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса спільно з іншими експертними установами Міністерства юстиції України підготовлено та опубліковано навчальний посібник «Основи судової експертизи»² для фахівців, які мають намір отримати (підтвердити) кваліфікацію судового експерта, та планується його переклад англійською мовою з подальшим розповсюдженням у країнах ЄС.

2. Стимулювання обміну інформацією з баз даних для проведення експертного аналізу, наприклад, щодо зброї та боєприпасів, вибухових речовин, наркотиків тощо. Стосовно цього питання заслуговує на увагу пропозиція науковців Харківського НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса із розроблення автоматизованої системи накопичення емпіричних даних щодо комп'ютерно-технічних досліджень, організації доступу до неї та керівництва для користувачів – своєрідної судово-експертної вікіпедії, до якої будуть надходити інформаційні матеріали з експертної практики та публікації наукових праць із цього виду судової експертизи. Наукова тема запланована для виконання протягом 2017 р. й після її завершення, апробації та рекомендації для впровадження за аналогією можуть бути створені автоматизовані бази даних з інших видів судових експертиз.

3. Розроблення та впровадження тестів за експертними дисциплінами на професійну придатність і вправ на вміння співпрацювати. Такі тести розроблялися та запроваджувалися в системі експертного забезпечення правосуддя Міністерства юстиції України для проведення екзаменаційних іспитів з метою отримання (підтвердження) кваліфікації судового експерта, однак у зв'язку із браком коштів на обладнання відповідних приміщень, оснащених як екзаменаційні комп'ютерні класи, зазначену ідею не вдалося втілити в життя. Ця ідея може реалізуватися лише за наявності відповідного фінансування.

4. Підвищення рівня інформативності про судову експертизу та відповідне навчання представників правоохоронних органів і суддівського корпусу. Цей пункт плану реалізується спеціалізованими експертними установами України постійно, як відповідно до планів науково-методичної роботи, так і за замовленнями правоохоронних органів, судів, адвокатських об'єднань тощо.

5. Стимулювання акредитації постачальників експертних послуг і підвищення компетентності судових експертів на добровільній основі. Процедура акредитації на сьогодні – це одне із найважливіших завдань судово-експертних установ України. Питома вага їх – на стадії підготовки до акредитації.

¹ Textbook of Criminalistics. Vol. 1: General Theory/ed. by Hendrik Malevski, Valery Shepitko. Kharkiv: Apostille Publishing LLC, 2016. 488 p.

² Основи судової експертизи: навч. посіб. для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію суд. експерта/авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Харків: Право, 2016. 928 с.

6. Стимулювання обміну даними для експертного аналізу на підставі Прюмської конвенції та підвищення якості обміну. Прюмський договір (Prüm Treaty) відомий також як Прюмська конвенція, або «Шенгенська угода-III», підписаний 27 травня 2005 р. у м. Прюм (Німеччина) сімома державами: Німеччиною, Іспанією, Францією, Люксембургом, Нідерландами, Австрією та Бельгією щодо обміну даними, дає можливість державам – членам ЄС надавати одна одній автоматичний доступ до генетичних баз даних, відбитків пальців та інформації про злочини, пов'язані з торгівлею наркотиками. Оскільки Україна на сьогодні не є членом ЄС, то приєднання до Прюмської конвенції є проблематичним.

Усі зазначені заходи не визначають, якою саме повинна бути система судової експертизи на національному рівні, необхідно лише гарантувати, що правове регулювання й усі стратегії відображають основні європейські підходи та норми законодавства. Мінімальні стандарти й підходи перш за все пов'язані з кваліфікацією та компетентністю експертів, ефективністю і якістю судової експертизи¹.

Стандартні загальні вимоги ISO-17025 до компетентності тестових і калібрувальних лабораторій є основним стандартом, що застосовується для судово-експертних установ із метою гарантування здійснення контролю та дотримання вимог якості, однією зі складових забезпечення імплементації мінімальних стандартів судової експертизи до національної практики.

Із метою вдосконалення методичного забезпечення судово-експертних установ України та приведення всіх сфер їх діяльності у відповідність із міжнародними стандартами, зараз триває робота щодо їх вступу до Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes – ENFSI). Ця організація (заснована ще в 1995 р.) створює своєрідний майданчик комунікації судових експертів різних країн світу та забезпечує обмін досвідом у роботі з новітніми технологіями. Однією з умов вступу до ENFSI є обов'язкова акредитація за міжнародними стандартами, один із яких запроваджено в Україні як національний нормативний документ – ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій». Будь-яка розвинена держава одним із основних завдань убачає постійне підвищення якості продукції та послуг національних виробників. Така сама тенденція спостерігається й у сфері діяльності судово-експертних установ, «продукцією» яких є судові експертизи. Сертифікація установ виступає особливо актуальним завданням у досягненні цієї мети, адже вона пов'язана із новим стратегічним напрямом роботи – розробленням і впровадженням систем управління якістю, що будуються відповідно до вимог сучасних міжнародних стандартів².

¹ Більш детально див.: *Юодкайте-Гранскіене Г.* Зазнач. твір.

² Більш детально див.: *Юрчишин В. Д.* Аккредитация подразделений экспертной службы МВД Украины соответственно международным требованиям ISO/IEC 17025 Европейской сети судебно-экспертных учреждений: современное состояние и перспективы развития. *Актуальные проблемы современной криминалистики и судебной экспертизы*: материалы Междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 35-летию со дня образования каф. криминалистики Акад. МВД Респ. Беларусь (Минск, 3 июня 2011 г.).

Таким чином, наведені заходи допомагають отримати уявлення про тенденції інтеграційних процесів у судовій експертизі у світлі європейської інтеграції та світової глобалізації.

К ВОПРОСУ ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ ЕВРОПЕЙСКИХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ И ТЕНДЕНЦИЙ ИНТЕГРАЦИИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В УКРАИНЕ

Симакова-Ефремян Э. Б.

Исследованы отдельные вопросы глобализации мира и ее влияния на европейские интеграционные процессы, а также на тенденции интеграции специальных знаний в судебной экспертизе. Проанализирован сравнительный обзор европейских экспертов в аспекте деятельности органов судебной экспертизы в Украине и государствах – членах ЕС. Указаны пути реализации украинскими криминалистами и судебными экспертами положений основных европейских документов, которые определяют минимальные стандарты и предлагают разные варианты деятельности в области судебной экспертизы.

Ключевые слова: мировая глобализация, европейская интеграция, судебный эксперт, законодательство о судебной экспертизе, интеграция специальных знаний.

TO THE QUESTION OF INTERDEPENDENCE OF THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES AND INTEGRATION TENDENCIES OF SPECIAL KNOWLEDGE IN UKRAINE

Simakova-Efremian E. B.

In the conditions of world globalization, the interdependence of the countries of the world, their transformation into a single global organism, which has its own laws and tendencies of development, is growing ever more. Globalization, like any complex and multifaceted phenomenon, has certain consequences that significantly affect the historical destinies of countries and peoples. Globalization concerns the issues of the development of law and judicial sciences. The holding of the First Kharkiv International Legal Forum “The Law and Problems of Sustainable Development in the Globalized World” is a peculiar confirmation of this. During the opening of the Forum, the rector of the National Law University academician V. Ya. Tatsyi stressed that the processes of the world globalization not only give certain advantages in the development of the humanity but also generate new problems, which impossible to solve without an active participation of lawyers-scientists

Минск: Акад. МВД, 2011. С. 123–125; Евмененко С. А., Нефедов С. Н. Система обеспечения качества судебно-экспертной деятельности Республики Беларусь. *Применение современных научных методов и технологий в области экспертиз*: материалы междунар. конф. (Ереван – Цахкадзор, 16–17 июня 2015 г.). Ереван, 2015. С. 149–157; Нефедов С. Н., Чащин С. В. Требования к системе менеджмента качества лаборатории судебной экспертизы. *Там само*. С. 158–164; Джабир А. Общая характеристика несоответствий, обнаруженных при аудите лабораторий судебной экспертизы, аккредитованных по стандарту ISO/IEC 17025. *Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе. Актуальные вопросы теории и практики судебной экспертизы*: материалы междунар. науч.-практ. конф. (Алматы, 27 окт. 2016 г.). Алматы, 2016. С. 157–161; Хоша В. В. К вопросу административно-правового обеспечения аккредитации судебно-экспертных учреждений Украины. *Там само*. С. 437–439.

and practitioners. He noted: "From us expect balanced, well-reasoned and effective recommendations that might be implemented both in the national legislation and in the international legal practice". Undoubtedly, the processes of globalization have their own specifics in various fields, including, in the field of forensic examination. A special place in this case belongs to the influence of the world globalization upon European integration processes. These processes are realized in the forensic examination, primarily by means of implementation of the legislation of Ukraine on forensic examination into European legislation, and in addition, by means of unification of the techniques of expert research for all forensic institutions by their accreditation in accordance with international quality standards. There were defined the ways of realization by Ukrainian criminalists and forensic experts of the requirements of the European documents containing the minimum standards in themselves and various variants of activities in the field of Criminalistics and Forensic Expertise have been proposed.

Keywords: world globalization, European integration, forensic expert, legislation on forensic examination, integration of special knowledge.

УДК 343.98:006

А. А. Русецький, Радник Голови Адміністрації Президента України, депутат Харківської обласної ради, голова постійної комісії Харківської обласної ради з правових питань, регуляторної політики, законності, громадського порядку, боротьби з корупцією та злочинністю; кандидат юридичних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії

ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто проблеми імплементації міжнародних стандартів у судово-експертну діяльність України. Проаналізовано характерні особливості міжнародних стандартів, що використовуються в судово-експертній діяльності. Виявлено та обґрунтовано позицію необхідності законодавчого введення міжнародних стандартів у процес проведення судової експертизи.

Ключові слова: міжнародні стандарти, стандартизація, судово-експертна діяльність, судова експертиза, експерт.

Сучасні інтеграційні процеси імплементації міжнародних норм у національне законодавство визначають нові завдання щодо включення таких стандартів у судово-експертну діяльність (далі – СЕД). Орієнтація регулювання СЕД на зарубіжну практику відкриває нові можливості для підвищення якості та професіоналізму проведення експертиз судово-експертними установами. Успішне приєднання до європейської спільноти експертів залежить від внутрішнього демократичного розвитку, досягнення нової якос-